UNIWERSYTET W BIAŁYMSTOKU
WYDZIAŁ FILOLOGICZNY

15-420 Białystok
Plac Niezależnego Zrzeszenia Studentów 1

telefon: 85/745-74-46
fax: 85/745-74-78

Wydział Filologiczny
UNIWERSYTET W BIAŁYMSTOKU

Dr hab. Magdalena Thien, prof. UwB

RECENZJA
rozprawy doktorskiej mgr Katarzyny Sierak
pt. „Multimodale Texte beim DaF-Lern- und Lehrprozess.
Perspektive der Lernenden"

Przedmiotem przedłożonej do oceny rozprawy doktorskiej pani Katarzyny Sierak, napisanej pod kierunkiem dr hab. Marioli Jaworskiej prof. UWM w Instytucie Językoznawstwa Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie jest zjawisko multimodalności w glottodydaktyce. Głównym celem rozprawy jest szczegółowa analiza tego zjawiska w świetle aktualnych osiągnięć i wyników badań językoznawstwa, wynikających z jego zbliżenia z innymi naukami, jak też najnowszych zdobyczy poznawczych – pozostającej w inter- und transdyscyplinarnym dialogu z językoznawstwem – dydaktyki językowej. Wskazanym celem nadrzędnym przeprowadzonych badań empirycznych jest oszacowanie warunków i perspektyw wykorzystania różnego rodzaju tekstów multimodalnych w kształceniu w zakresie języka niemieckiego jako obcego. Przedstawione rozważania i badania empiryczne plasują się zatem na przecięciu kilku poddyscyplin językoznawstwa, w tym mediolingwistyki, lingwistyki tekstu i dyskursu, historii i teorii komunikacji z dydaktyką i metodyką języków obcych, nadając rozprawie charakteru interdyscyplinarnego, dialogowego i praktycznie użytecznego.

Postępowanie w sprawie nadania pani mgr Katarzynie Sierak stopnia doktora w dyscyplinie językoznawstwo jest prowadzone na podstawie przepisów ustawy z dn. 20 lipca 2018 r. (Dz. U. 2018 poz. 1668). Artykuł 187 pkt. 1 i 2 ustawy stanowią, iż rozprawa doktorska z danej dyscypliny prezentuje ogólną wiedzę teoretyczną kandydata w dyscyplinie [...] oraz umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej [...] a przedmiotem rozprawy doktorskiej jest oryginalne rozwiązanie problemu naukowego [...]. Przedłożona mi do oceny praca doktorska bez najmniejszych wątpliwości spełnia wyżej wymienione wymagania stawiane rozprawom doktorskim. Dalsza część recenzji zawiera omówienie problematyki badawczej i zawartości merytorycznej rozprawy oraz uzasadnienie tej oceny.

Przedstawienie formalnej struktury dysertacji

Recenzowana praca obejmuje 280 stron tekstu, podzielonych na cztery zasadnicze rozdziały: poprzedzoną wstępem część teoretyczną (rozdział 1, 2 i 3), dość obszerną część empiryczną, przedstawiającą opis metodologii badań i wyniki przeprowadzonych analiz jakościowych (rozdział 4) oraz podsumowanie, reasumujące wyniki badań i przedstawiające perspektywy ich dalszego rozwoju. Ponadto w pracy zawarto reprezentatywną bibliografię, spis tabel i ilustracji oraz aneksy.

Formalna struktura dysertacji nie budzi zastrzeżeń. Podział treści odpowiada wybranemu przedmiotowi badań, a poszczególne rozdziały przenikają i uzupełniają się tworząc

15-420 Białystok
Plac Niezależnego Zrzeszenia Studentów 1
telefon: 85/745-74-46
fax: 85/745-74-78

przekonującą narrację. Zostały również zachowane właściwe proporcje pomiędzy rozważaniami teoretycznymi, analizą materiału badawczego i syntetycznym przedstawieniem wniosków i perspektyw badawczych.

Omówienie i ocena problematyki badawczej oraz zawartości merytorycznej rozprawy

Tematykę rozprawy i poddany analizom obszar badań określa jasno jej tytuł *Teksty multimodalne w procesie uczenia się i nauczania języka niemieckiego jako obcego. Perspektywa uczących się.* Wskazuje on, że praca poświęcona jest zjawisku multimodalności, czyli współistnienieniu i współoddziaływaniu różnych systemów znaków, takich jak język, obraz czy dźwięk, które dzieląc tę samą płaszczyznę, tworzą spójny pod względem semantycznym, funkcjonalnym i strukturalnym komunikat. Nie jest to jednak praca tylko z zakresu nauk o komunikacji, językoznawcza, osadzona we współcześnie z niezwykłą intensywnością rozwijanym obszarze badań zwanych mediolingwistyką. Jej zakres bowiem obejmuje również pytania badawcze glottodydaktyki, powiązane z szeregiem rozważań psycholingwistycznych i psychologicznych. Tym samym otrzymujemy projekt interdyscyplinarny, którego przedmiot poznania jest wielowymiarowy i osadzony na polach uprawianych przez przedstawicieli różnych nauk. Nie dziwi więc, że Autorka przyjmuje różne perspektywy badawcze w realizowaniu swoich celów poznawczych. Podkreślić przy tym należy, iż zależności interdyscyplinarne tego projektu nie są naiwne, bądź tylko deklarowane. Doktorantka nie przenosi na teren glottodydaktyki modeli, terminologii czy też ustaleń badawczych z innych dziedzin na zasadzie powierzchownych analogii, lecz podejmuje wysiłek zrozumienia wybranych stanowisk w kategoriach dziedzin wyjściowych, a następnie określa warunki adaptacji tychże ujęć w tworzeniu wiedzy glottodydaktycznej. Dlatego stwierdzić mogę, iż dokonuje prawdziwie interdyscyplinarnych, innowacyjnych adaptacji, które są użyteczne przy budowaniu glottodydaktycznego systemu wiedzy.

Dysertację rozpoczyna syntetyczny wstęp (str. 10-14), w którym Autorka objaśnia wybór tematu, wskazuje na wieloaspektowość i interdysyplinarność pola badawczego, przedstawia podstawowe pytania badawcze, przyjętą metodologię oraz strukturę pracy.

Rozdział pierwszy (str. 15-63) przedstawia prowadzone w ostatnich latach w naukach o komunikacji i w językoznawstwie liczne dyskusje nad koncepcją multimodalności, zawartą w nich terminologią oraz różnorodnością poglądów i ujęć. Doktorantka poddaje dogłębnej refleksji różne ujęcia tekstu multimodalnego oraz wskazuje na konieczność kształcenia do komunikacji multimodalnej (wspierania kompetencji multimodalnej). Egzemplarycznie przywołuje i analizuje niemieckie i polskie podstawy programowe wskazując przy tym na brak precyzji odnośnie do metod i technik w pracy z multimodalnymi komunikatami/ tekstami. W dalszej części analizuje istniejące modele przetwarzania/ analizy tekstu multimodalnego, przychylając się koncepcji tzw. multimodalnej interdyscyplinarności autorstwa Wildfeuer i in. (2017). W tym miejscu zasugerowałabym Autorce ewentualnie eksplicytniejsze zarysowanie definicji tekstu multimodalnego leżącej u podstaw niniejszego badania.

Rozdział drugi (str. 64-95) jest kontynuacją rozważań rodziału pierwszego, przy czym głównym punktem zainteresowania Autorki jest wykorzystanie tekstów multimodalnych w

15-420 Białystok
Plac Niezależnego Zrzeszenia Studentów 1
telefon: 85/745-74-46
fax: 85/745-74-78

kształceniu językowym ze szczególnym uwzględnieniem uczenia się i nauczania języka niemieckiego jako obcego. Pani Katarzyna Sierak przedstawia w pierwszym kroku ogólne podstawy dydaktyki logowizualnej jako nowej poddyscypliny językoznawstwa, a następnie zarysowuje właściwości i fundamenty logowizulanej glottodydaktyki, która wspiera rozwój wielorakich umiejętności/ kompetencji (kompetencja wizualna, kompetencja rozumienia kombinacji obrazu i tekstu, kompetencja medialna, kompetencja gatunkowa). Następnie zręcznie zmienia perspektywę wywodu analizując potencjał dydaktyczny tekstów multimedialnych w odniesieniu do rozwoju tradycyjnych podkompetencji komunikacyjnych w wybranych warstwach języka (kompetencja frazeologiczna, gramatyczna i fologiczna). Rozdział ten uważam za niezwykle udany i nowatorski. Z racji, że jest oryginalne ujęcie logowizualnej dydaktyki języków obcych, można byłoby przedstawić je nie tylko opisowo, ale również za pomocą prostego i przejrzystego schematu.

Rozdział trzeci (str. 96-119), ostatni teoretyczny, jest dyskusją nad kognitywno-afektywnym wymiarem procesu uczenia się i nauczania języków obcych. Doktorantka analizuje w nim mi.in. psycholigwistyczne modele przetwarzenia komunikatów multimodalnych, jak też ich psychologiczne uwarunkowania. Wskazuje przy tym na kognitywne, afektywne i motywacyjne właściwości uczenia się języków obcych definiując je jako proces aktywny, złożony i bardzo indywidualny. Rozważania tego rozdziału są jedną z nielicznych prób wypracowania zależności pomiędzy przetwarzeniem komunikatów multimedialnych a czynnikami afektywno-kognitywnymi, które znaleźć można w literaturze przedmiotu. Z tego względu uważam, że rozdział ten jest cenny.

Kolejny rozdział czwarty (str. 120-181) stanowi część empiryczną pracy. Celem szczegółowo zreferowanych badań jest ukazanie perspektywy uczących się w zakresie wykorzystania tekstów muldimodalnych na lekcji języka niemieckiego jako obcego w kontekście akademickim. Autorka omawia założenia metodologiczne i narzędzia badawcze, organizację i przebieg badań oraz prezentuje i dyskutuje uzyskane wyniki. Na drodze obserwacji, ankietyzacji i częściowo ustrukturyzowanych wywiadów dochodzi do glottodydatycznie istotnych wniosków potwierdzających konieczność dalszych badań w tym zakresie i tworzących solidny punkt wyjścia dla ukierunkowanych na praktykę glottodydaktyczną rozwiązań.

Rozprawę zamyka część zatytułowana „Wnioski" (str. 182-184), która jest jest syntetycznym podsumowaniem rozprawy i zasygnalizowaniem dalszych perspektyw badawczych w omawianym zakresie.

Ocena rozprawy jako oryginalnego rozwiązania problemu naukowego

Analizowana rozprawa stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego. Autorka wykazała się zarówno umiejętnością wykorzystania krytycznej analizy literatury przedmiotu, jak i umiejętnością samodzielnego opisania i dogłębnego zbadania niełatwej bazy materiałowej oraz wyciągnięcia istotnych wniosków i ich jasnego przedstawienia. Cele rozprawy zostały zrealizowane.

W tym kontekście należy też wspomnieć często wyrażane opinie, iż językoznawcy w większości nie czują się w żaden sposób zobowiązani względem dydaktyki i ową częstokroć

15-420 Białystok
Plac Niezależnego Zrzeszenia Studentów 1
telefon: 85/745-74-46
fax: 85/745-74-78

postrzegają jako działalność praktyczną, rzemiosło językoznawstwa lub też dziedzinę lingwistyki stosowanej. Z kolei glottodydaktycy lekceważą rolę i istotę językoznawstwa w dydaktyce, czego konsekwencją jest fakt, iż prawdziwie interdyscyplinarne badania, które identyfikują i zamykają luki wiedzy oraz niwelują różnice w opisie języka obu nauk, są niestety nadal sporadyczne. Nie dziwią więc pojawiające się czasami zarzuty formułowane względem obu dyscyplin: względem językoznawstwa – zarzut nieużyteczności i oderwania od działalności praktycznej, względem glottodydaktyki – nieugruntowanie naukowe. Niniejsza praca stanowić może z jednej strony przykład prowadzenia badań na użytek określonych dziedzin działalności praktycznej, z drugiej obrazować nieodzowność dialogu pomiędzy glottodydaktyką a językoznawstwem, które ma jej wiele do zaoferowania.

Rozprawę uważam za niezwykle udaną, przeczytałam ją z ciekawością i przyjemnością. Niemniej pozwolę sobie przekazać kilka refleksji i sugestii:

- Wydaje mi się, że tytuł rozprawy (*Multimodale Texte beim DaF-Lern- und Lehrprozess. Perspektive der Lernenden*) zyskałby na czytelności i precyzji, jeśli dokonalibyśmy w nim delikatnej korekty: *Multimodale Texte im universitären DaF-Unterricht. Perspektive der Lernenden.* Sformułowanie „im Unterricht" nie odejmie powagi ani naukowości tytułowi i rozprawie, wręcz przeciwnie – będzie bardziej rozpoznawalne w dyskursie naukowym prowadzonym w dyscyplinach zajmujących się nauczaniem i uczeniem się języka niemieckiego jako obcego i drugiego w krajach niemieckojęzycznych.

- Napotykając w rozprawie na bardzo liczne formy splittingu (niem. Paarformulierungen) w postaci zastosowania w tekście jednocześnie formy żeńskiej i męskiej z użyciem gwiazdki (*ein*e Lehrer*in, Forscher*innen, Zeichenrezipient*innen, die für den*die Produzenten*in, für den*die Rezipient*in als auch für den*die Produzent*in* itp.) zastanawiam się, czy nie nastąpiła tzw. nadmierna adaptacja interkulturowa (niem. interkulturelle Überanpassung). W tym miejscu nie mogę przedstawić wielowątkowej i kontrowersyjnie prowadzonej w kręgach fachowych dyskusji na temat feminatywów i form splittingu w języku niemieckim, niemniej pragnę zachęcić Doktorantkę do zapoznania się z nią. Wydaje mi się, że tekst zyskałby pod względem estetycznym i nie tylko (formy splittingu zaburzają też recepcję tekstu), gdyby formy te zostały zastąpione przez np. określenia tandemowe (*Schülerinnen und Schüler*), imiesłowowe (*Lernende, Studierende*) czy inne zneutralizowane (*Personen, Team* zamiast *Mitarbeiterinnen und Mitarbeiter*). Na uwadze należy mieć również fakt, iż użycie rodzaju męskiego w formie generycznej nie oznacza w każdej sytuacji dyskryminacji płciowej. Za pomocą wyżej wymienionych środków językoznawczynie i językoznawcy mogą udowodnić, że rozróżniają rodzaj jako kategorię gramatyczną od kategorii płci, oraz że stoją ponad ideologizacją swojej profesji, a jednocześnie nie negują ważnych wartości społecznych takich jak uprawnienie płci.

- Wzbogaceniem rozprawy byłyby z pewnością krótki rozdział z przykładami modelowymi w odniesieniu do dydaktyki logowizualnej na lekcji języka obcego.

- W tekście są nieliczne usterki językowe, niemniej należy je usunąć przed złożeniem manuskryptu do druku.

15-420 Białystok
Plac Niezależnego Zrzeszenia Studentów 1
telefon: 85/745-74-46
fax: 85/745-74-78

- Tekst obfituje w przypisy dolne, niektóre dosyć długie, zawierające cytaty dosłowne. Warto rozważyć, czy części z nich nie dałyby się zintegrować z tekstem zasadniczym. Wydaje się, że lepszą praktyką byłoby unikanie długich cytatów dosłownych w cytatach, a jeśli już są, to nie wyodrębnianie ich tak jak w tekście zasadniczym.

Dokonując ostatecznej oceny rozprawy mogę z głębokim przekonaniem stwierdzić, że zapełnia ona swoistą lukę badawczą w literaturze przedmiotu i stanowi wartościowy wkład do badań w zakresie zjawiska multimodalności w glottodydaktyce. Tekst rozprawy zaświadcza ponadto o wysokim stopniu opanowania warsztatu badawczego Doktorantki oraz o Jej kompetencji w zakresie niemieckiego języka lingwistyki. Na wysoką ocenę zasługuje także ogólna orientacja w literaturze przedmiotu, tak polskiej, jak i zagranicznej. Przedstawione przez panią Sierak wnioski ogólne są wartościowe i mają swoje uzasadnienie w wynikach przeprowadzonych rozważań i analiz.

Konkluzja

Rozprawa doktorska mgr Katarzyny Sierak, przygotowana pod opieką dr hab. Marioli Jaworskiej prof. UWM stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego, egzemplifikuje wiedzę teoretyczną z zakresu językoznawstwa Kandydatki do tytułu doktora oraz potwierdza jej umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej. Spełnia więc kryteria określone w ustawie Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce z dn. 20 lipca 2018 r (Dz. U. 2018 poz. 1668). W związku z tym wnioskuję o dopuszczenie Autorki recenzowanej pracy do dalszych etapów postępowania o nadanie stopnia doktora.

Ponadto, uwzględniając dogłębność i precyzję wywodu rozprawy, jak również wartość przeprowadzonych badań empirycznych wnioskuję o wyróżnienie rozprawy.

Ełk, dn. 3.10.2024 r.

Magdalena Thiein